

D RUŠTVENIK

DOMOLJUBOVA PRILOGA
POSVEČENA IZOBRAZBI
: IN NAŠIM DRUŠTVOM :

Štev. 6.

V Ljubljani, dne 15. junija 1911.

Leto III.

Nekaj o davkih prej in sedaj.

J. P.

Z nekakim strahom smo poslušali stare ljudi, ko so nam pripovedovali o davnih časih in ljudskih nesrečah. Vi mladi ljudje, vi ljubljenci usode, ne bote nič skusili v primeri s tem, kar so pretrpeli vaši in naši predniki. To je bil navadno uvod in konec takega pripovedovanja.

Kopita turških konj so več stoletij tlačila slovenska tla. Polja in travniki so obetali najboljši pridelek in od veselja je žarelo lice kmetu, ko se je v nedeljo popoldan sprehajal po svoji zemlji — a že so zagoreli po gorah kresovi v znamenje, da drve Turki in up je šel po vodi. Opustošena zemlja in zapuščene vasi, kjer so ostali navadno samo starci in otroci, se niso mogli opomoči po več desetletij. Slovensko ljudstvo je žrtvovalo skoro vse, kri in premoženje, za obrambo sovražnika, za obstoj države, za javni blagor.

Velike naravne nesreče so prišle nad naše ljudstvo. Zgodovina nam pove veliko o strašni kugi in koleri, ki sta izmzgali večkrat moči narodove za desetletja. In kaj je pa ukrenila država? Ni si znala pomagati kakor majhen otrok; za zdravstvene razmere se ni brigala in varnostne odredbe v takih slučajih so bile malenkostnega pomena.

V starih časih svet ni bil tako odprt, kakor je dandanes. Ceste so bile v slabem stanju in potovanje je bilo združeno z nevarnostmi. Kdor je šel na božjo pot v Rim, Kelmorajn ali kam drugam, je naredil preje doma testament o svojem premoženju, ker je bilo popotovanje nekaj življenju nevarnega. Dandanes, ko imamo železnice in varnostne odredbe, je to igrača. V sedmih dneh prideš v Ameriko, s telegrafom je zvezan cel svet. Lakote, tiste morilke, ki je tolikokrat v prejšnjih časih

slavila zmagoslavni pohod, se ni treba več bati. Če žito ne obrodi doma, ne bo še lakote, dobimo ga iz Amerike ali od drugod. Prometne zveze in špekulacija sta dosegla, da že več mesecev za naprej vemo, kako stoji letina po celem svetu in da se vemo po tem ravnati.

In tisti časi, ko so se posebno hiše na samem bale mogočnih zvitih roparjev rokovnjačev, ki so prišli v goste najrajše, če so bile same ženske doma, in so zahtevali desetino slanine, klobas in plečev, so tudi minuli.

Največje breme za naše ljudstvo so pa bili graščaki. Tlačanil je naš kmet in plačeval desetino svoji gosposki za plačilo za tisto borno varstvo, ki ga mu je nudila razbrzdana, skoraj na nobene postave navezana gosposka. In ni bila škoda samo v tem, kar je kmet plačeval ali kolikor dni je s tem izgubil za delo pri lastnem gospodarstvu. Največjega pomena je bilo to, da kmet ni imel ravno vsled tega samostojnega mišljenja in tistega veselja do napredka v gospodarstvu, ki ga je pokazal šele zadnje čase, ko se je osvobodil onih vezi. Mislil si je prej, čemu bom delal in trpel, saj če imam več, mi pa gospod več vzame. In pri tlaki ljudje tudi niso bili najbolj pridni; saj pravi pregovor: Kdor se pri tlaki ukonča, mu s košem zvone. In nekaj se da tudi na ta način razlagati, da so bili stari ljudje veliko bolj počasni pri delu, kakor so pa dandanes delavci. Seveda pride tu tudi v poštev, da morajo biti ljudje dandanes delavnejši zaradi konkurence (gospodarskega boja) in pa, ker primanjkuje delavnih moči. Časih so rekli o travniku, da je za deset koscev, danes ga pokosi pet koscev in še bodo zraven lahko veseli in vriskali.

Vse to, vojske, kuga, lakota, tlaka in desetina je bilo breme, ki ga je nosilo naše ljudstvo. Kuga in lakota sta zahtevale ogromnih žrtev, ker si tedanjí svet ni mogel pomagati; bil je to nekaj davek, ki ga je neizprosno zahtevala usoda. Zraven je pa zahteval še

cesar za-se in za vojskovanje precejšnje davke.

Vse to je bila ogromna žrtev v primeri s tem, kar je ljudstvo dobilo od države in drugih javnih zastopov. Za promet, javno varnost, pravico, javno zdravje, ljudsko izobrazbo in sploh za ljudski blagor se je malo brigalo. Edino, kar je dala država in javni zastopi, je bila obramba pred državnim sovražnikom in pa kos pravice, ki so jo delila sodišča, ki so pa bila tudi v nižjih stopnjah v oblasti in pod vplivom graščakov in torej ne popolnoma nepristranska. Sploh je bilo takrat javno mnenje in državna postava, da je cesarjeva volja gospodar nad vsem, tudi nad življenjem in smrtjo in da posameznik nima nobenih pravic, ki bi jih mogel postavno braniti. Vladal je popolni absolutizem. Kmet se je tresel pred uradnikom, zastopnikom vlade in to tudi takrat, ko bi se lahko pokazal gospoda, ko je plačeval davek. In še dandanes, ko živimo v ustavni državi, ko so postavno določene in zagotovljene pravice vsakega državljana, kako vse drugače s strahom in nevoljo gre naše priprosto ljudstvo v urade, kakor pa na primer v Ameriki. Tam se mora pokazati v vseh ozirih uradnik za služabnika ljudstva, ker je služabnik države in država, to so pred vsem njeni državljeni. To je morebiti pri nas še tudi ostanek iz dobe absolutizma; seveda so vzroki temu iskati tudi še drugod, pred vsem, da so bili do najnovejšega časa uradniki našemu ljudstvu tuji, liberalno vzvišeni nad priprostim kmetom in da so komaj razumeli jezik in mišljenje domačega ljudstva.

Danes, v dobi ustavnega življenja, kjer ima vsak postavno zagotovljene pravice in ko je ljudstvo po svojih zastopnikih zastopano pri zakonodaji, se je ogromno spremenilo v razmerju, ki vlada med davki in med tem, kar dobi ljudstvo od države in javnih zastopov. Država in javni zastopi in naprave so zaradi ljudstva, ne pa zaradi ene osebe

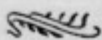
ali enega ali več slojev. Delo za javni blagor, za ljudstvo, je za večne čase napisano na praporu modernih držav.

Prej so bili davki kamen čez streho, motenje in zguba narodnega gospodarstva, ker ljudstvo od tega ni skoro nič imelo. Dandanes so davki izdatki za skupne potrebe in koristi, torej kolikor toliko v harmoniji z narodnim gospodarstvom. Toži se pa, da so davki neznosni in da vedno bolj rastejo. Nekaj bi bilo na tem resnice, vse pa ne.

Posebno za vojaške potrebe, pravi-jo, rastejo davki ogromno. To je resnica. Pomisliti pa moramo, da se je ravno pri vojaštvu izvršil preobrat iz stare dobe k modernejšemu razvoju in da so ti nenavadni stroški prehodnega značaja. Pride pa še to v poštev: moderne države streme za tem, da se že v naprej pripravijo za vojsko, kakor da bi utegnili vsak trenutek izbruhniti in da se ravno na ta način vojske najbolj zabranijo. V prejšnjih časih, ko še vojaška tehnika in kanoni niso bili tako na vrhuncu, so bile vojske dolgočasne in so torej napravile tudi več škode. Dandanes se končajo vojske hitro in ne moremo si predstavljati, da bi vojska trajala trideset let, ker bi bilo v tem času sploh vse uničeno. In vojska je dandanes boj med sovražnimi armadami, ne pa med ljudstvi. Zasebna last je po mednarodnem pravu tudi v vojski zagotovljena in morebitna škoda se povrne.

Za predpogoje uspešnega zasebnega gospodarstva se dandanes marsikaj stori, kar se prej ni in ta razvoj gre s hitrimi koraki naprej. Torej ni čuda, če rastejo davki. Reči se pa mora, da se do zadnjega časa ni dosti oziralo na priprosto ljudstvo in da so od države, dežele in podobnih javnih zastopov dobila več mesta in bogataši, in sicer neprimerno več, kakor pa kmečko in delavsko ljudstvo. Šele v zadnjem času vidimo povsod stremljenje, da naj se podpre pred vsem nižji in srednji stan, ki sta bila doslej tako zapostavljena, čeprav sta doprinašala žrtve državi, in da naj javne naprave pridejo tudi njim v korist. In ravno kranjska dežela stoji zadnje čase v prvih vrstah. Trideset let prej se ni toliko storilo za ljudske mase, kakor v zadnjih petih letih.

In s to pravično razdelitvijo javnih pomožnih sredstev in naprav raste tudi med priprostim ljudstvom čut odgovornosti, čut skupnosti. Kmet in delavec se čutita del, in sicer upoštevan del države, dežele itd. Le na ta način se bo vcepilo ono sveto in ponosno prepričanje državljana ustavne dobe, da je država zaradi ljudi.

Tetica Manca.

Heliks.

Kako smo ljubili te, tetica zlata, če prišla si k nam, — saj v hipu vsa koča je bila bogata,

vse slajše vzdehtela je venčana trata! In kadar so krile te črne goré, zastrinjali vselej si tiho oči smo ni tisti dan barčič vozili nič nismo tja daleč, tja v rdeče morjé.

A kadar spet vstala podoba je tvoja iz dalje,

kako smo vriskali ti vselej nasproti, prav kakor škrjančki k devojki Krasoti, ko vzdrاملjena plane iz zarjine halje!

Spet so razcevele se marjetice,
spet v gaje vabi slavčev klic,
pa ni je, ni je mile tetice,
da žalost nam bi poljubila z lic!

Nič več v nasmehih rahlih nismo spavali,

po njej smo deda, botre poprašavali,
pa so molčali; včasih so zaplakali,
odgovora zaman smo revčki čakali!

No, — danes vem, pri cerkvi,
kjer bujno klijejo ciklami,
ostala tetka so
za črnimi gorami — —

St. T.:

Cigan.

(Dalje.)

Zemlja je bila ogrnjena že z debelo sneženo odejo, a sneg je le še vedno padal v velikih kosmih in se kupičil vedno bolj. Težki oblaki so viseli nizko nad vasjo; nič drugega se ni videlo, kakor le sneg in sneg. Gozdovi so ječali pod težko pezo, vejevje se je s hruščem lomilo, divjačina je plašno begala semintja po visokem snegu. Ubogi ptički so se nekako brezskrbno približevali hišam in zobali zrnje, ki so jim ga natosili usmiljeni ljudje po oknih; mnogo jih je pa tudi poginilo od lakote in pomrznilo v snegu. Kdor je le mogel, je ostal doma za gorko pečjo in gledal skozi okno, kako je neprenehoma snežilo. Nastopila je prava zima z mrazom in snegom.

V zvoniku je ura udarila dvanajst, iz vaše šole so se vsuli otroci kakor čebele iz panja in hiteli proti domu. Spredaj so šle deklice, za njimi dečki. Zavijali so se v slabe obleke in drug drugemu tožili, da je danes mraz. Zadnji je bil Janezek. Šel je sam zase in gledal v tla, da mu niso snežinke letele v obraz. Vrišč spredaj ga je predramil, da je pogledal naprej in zapazil, kako so podili dečki deklice in jih obsipali s kepami. Najhujši je bil Gorjakov Tine; Janezek je ravno še videl, kako je zalučal težko kepo Mlinarjevi Anici za vrat, da je padla po snegu in zajokala.

»Tu imaš, da boš vedela še s tistim ciganom govoriti.«

Janezka je pograbila jeza, zdirjal je za drugimi; kmalu je bil za Tinetom, stisnil je pest in sunil poredneža z vso močjo v hrbet, da se je prekopicnil po snegu. Tinetovi tovariši so se ozrli, videli so ga v snegu, zraven pa cigančka z grozečimi, plamtečimi očmi. Tako j

so vedeli, kaj se je zgodilo. Sedaj se je pa vsula vsa vojska na ubogega Janezka; kepe so mu padale po hrbtu in glavi, da je bil kmalu ves bel in nekdo mu je potegnil raz glavo klobuk in ga zalučal daleč čez bližnji zid. Janezek se je branil, a kaj je bil on sam proti toliki množici. Nekdo se je zaletel vanj, Janezek je padel in sedaj so ga začeli obdelavati. Metali so nanj cele kupa snega in vpili:

»Le dajmo ga!«

Zadaj so zaslišali zvonček. Gorjak je šel s konjem. Šolarji so jo pobrali in pustili cigančka v snegu. Ta se je izklobacal iz snega bled in ves moker. Pogledal je okrog sebe po klobuku, a nikjer ga ni bilo. Zbal se je očeta in jokaje odšel proti domu.

Ko je prišel do domače hiše, je obstal in premišljeval, ali bi vstopil ali ne. Ni dolgo stal, pa je prišla mati na prag.

»Janezek, kakšen pa si?«

Nič ni odgovoril, samo zajokal je, da se ji je zasmilil v srce.

»Pojdi v hišo, boš notri povedal; tukaj zunaj se boš prehladil.«

»Mati, klobuka nimam, oče bodo hudi.«

»Nič ne bodo, jaz ne bom pustila.«

Boštanka ga je prišla za roko in peljala v sobo.

»Kdo pa te je, revček?«

»Drugi,« je odgovoril Janezek tiho; bil je vedno bledejši, oči so mu bile motne in trdno se je prijel materine roke.

»Mati, vse se mi vrti, oh, kako mi je slabo, vse je črno... mati... mati... padel...« Janezek je tiho zajeknil, oči so se mu zaklopile in zdrknil bi bil skupaj, da ga ni Boštanka hitro prišla in nesla v sobo.

Boštan je sedel pri peči in malomarno pihal oblake dima iz kratke pipice proti stropu. Jera je stopila v sobo s fantom v naročju. Janezek se ni nič zavedel, bled je ležal v naročju materinem, glava mu je visela mrtvo čez roko. Boštan je vzel pipico iz ust in začuden vprašal.

»Jera, kaj pa to pomeni?«

»Tak-le je prišel. Brž ga primi, da grem jaz po perilo, da ga preoblečeva; ti mu pa čelo moči z vodo!«

»Kaj pa mu je?«

»Počakaj no, sedaj je prvi otrok,« je odgovorila Jera in stekla v drugo sobo po suho perilo. Tone je položil Janezka na klop in mu močil čelo z mrzlo vodo. Ciganček je odprl oči, toda le za malo časa. Motno je pogledal očeta in zopet zamižal. Boštanka je prihitela s perilom in po obojestranskem trudu se jima je posrečilo, da sta preoblekla cigančka. Jera ga je položila v posteljo, a Janezek je še vedno ležal v omedlevici. Naenkrat pa je zavpil, iztezal roko in se plašno oziral proti vratom.

»Mati, mati, že gredo nadme, pomagajte,« in stiskal se je pod odejo. Boštanka je v skrbi pristopila k postelji, prišla ga za roko in vprašala,

»Kdo gre?«

»Tisti, ki so me, primite me, pomagajte!«

»Saj ni nobenega, jaz sem tukaj in oče. Le miren bodi in zaspil! Nihče te ne bo, saj sem jaz pri tebi.«

Janezek je utihnil, a mater je še vedno krčevito držal za roko, dokler ni zaspal. Mati ga je dobro ogrnila z gorke odejo in nato prisledla k možu.

»No, saj sem vedel, da bodo še sitnosti zaradi tega otroka.«

»Ali je sam vzrok, ali ni priden in ubogljiv, saj so le drugi vzrok, ki ga sovražijo.«

»Naj bo priden, sitnosti so pa le.«

»Tone, ali si danes čuden; vedno si ga rad imel, sedaj se pa takoj jeziš; sicer pa še ne veva dobro, kako je bilo. Drugega ni mogel povedati, kakor da so ga drugi fantalini in da je brez klo-buka.«

Boštan je molčal. Na videz je bil sicer nekak mrzel do ciganka in od začetka ga je skoro sovražil, le zaradi žene ga je pustil pod svojo streho, a ko je Janezek nekoliko odrasel in prinesel takorekoč življenje v samotno hišo, se je tudi v njegovem srcu vnela ljubezen do zapuščenega otroka in prizadeval si je, da bi mu bil skrben in dober oče. Kako je bil vesel, kadar se je vračal domov, ko ga je Janezek že oddaleč ugledal in mu prihitel nasproti z vprašanjem, kje je bil in kaj mu je prinesel. Spominjal se je tega mož in bolelo ga je, ko je izvedel, kako ga drugi sovražijo. »Se eden naj se mi ga dotakne,« je zamrmral med zobe in odšel ven pokladat živini . . .

. . .

Zima je bila dolga in huda. Vse se je je že naveličalo. Celo otroci so je bili siti, nič več se jim ni ljubilo sanjkati. Druga leta so v tem času že orali, a onega leta je bilo še v drugi polovici aprila vse belo. Šele proti koncu meseca se je začela izpod tajajočega se snega prikazovati trava. Solnce je postajalo gorkejšo in kar vidno je pobiralo debele plasti snega. Potočki so naraščali. Hudi graben, ne daleč od vasi, je jezno drvil umazane valove po skalah in grapah navzdol. Voda je podirala jezove, rušila bregove in trgala zemljo. Gabrovec je stal ob bregu in s strahom gledal, kako mu gine zemlja; ob kraju je stal mogočen hrast, voda ga je izpodkopavala čimdalje bolj. Škoda se je zdelo kmetu lepega debela, prinesel je vrv in otvezel hrast, da bi ga pri padcu nagnil na zemljo. A njegove moči so bile preslabe. Mogočno drevo se je začelo zibati in z velikim truščem padlo v burne valove. Gabrovec se je rešil s tem, da je hitro spustil vrv in zbežal, ker se je zemlja pod njim začela majati. Ljudje so vili obupno roke, a pomagati si niso mogli. Živina je mukala v hlevih lačna; le po malem so ji pokladali. Srednjevaščani so imeli seno na planini, a ker plazovi še niso šli, niso upali iti ponj. Toda sedaj je postalo južno vreme, sneg je ginil in v planini so grmeli plazovi . . .

Janezek je še vedno ležal v postelji, to ni bil več nekdanji rdečelični dečko. Dolga bolezen ga je hudo zdelala; bila ga je sama kost in koža. Redki lasje so mu padali zmršeno na blede čelo. Roke je imel kakor smrt, mrtvo so ležale na odeji. Popolnoma so že obupali nad njegovim zdravjem, a narava dečkova se ni podvrgla hudi vročinski bolezni. Cele tri tedne je ležal skoro vedno v nezavesti, včasih v zmedenosti vpil in govoril čudne reči. Mati je veliko noči prečela pri otrokovi postelji, stregla mu, zraven pa jokala; tako se ji je smilil ubogi mladi bolnik. Strašno je oslabil ciganček, niti jesti ni mogel sam. Sedaj proti pomladi se mu je začelo obračati hitro na bolje. Postajal je zgovornejši in veselejši, pogovarjal se z materjo in izpraševal očeta, kaj je delal pozimi.

Nekega dne proti večeru, ko je Janezek postajal že boljši, je sedela Boštanka ob njegovi postelji in mu pravila pripovedke in pravljice. Janezek je mirno poslušal, naenkrat pa se je nekoliko dvignil, objel Boštanko okoli vratu in tiho vprašal.

»Mati?«

»Kaj bi rad?«

»Mati, kajne, da nisem cigan?«

»Zakaj to vprašaš?«

»I, saj veste!«

»Nisi ne!«

»Kajne, saj ste vi moja mati?«

»Seveda, da sem; Boštanka je lagala, a ni mogla drugače.«

»Saj sem vedel,« in Janezek je stisnil s slabimi ročicami mater in potem zopet legel.

Boštanka je odšla v kuhinjo pripravljat večerjo, ciganček pa je mislil o bližajoči se pomladi, ko bo zopet lahko šel ven na trate in livade, vrba bo muzevna in delal bo piščalke. Krave bo gnal v reber, sedel bo pod cvetoče drevo in piskal. Slišala ga bo Anica in prihitela k njemu; on bo pa piskal tako lepo, Anica bo sedela zraven njega, poslušala in mu zvesto gledala v oči. In tako bo dan za dnem. Zvečer mu bo pa mati pripovedovala prijetne povestice. In ko bo velik, bo kupil tisto stvar, ki jo je enkrat videl pri učitelju in na katero se tako lepo igra, še vse lepše kakor na vrbovo piščalko. O, kako bo prijetno in veselo, ko pride zopet pomlad in bo vstal iz postelje, katere se je že tako naveličal.

V sobi se je mračilo. V kotu pod razpelom je brlela mala oljnata svetilka in mračno razsvetljevala sobo. Po zidu so se stegale dolge sence, ura je enakomerno tiktakala, Janezek pa je premišljeval o lepi bodočnosti, zaspal in zasanjal o neskončno krasni pomladi . . .

Sanje so se Janezku izpolnile. Po hudi zimski je prišla v deželo s hitrimi koraki pomlad. Vse je zelenelo in cvetelo, ptički so žvrgoleli, ciganček je pa hodil po tratih, sicer ne še tako čvrst in življenja poln kakor nekdanj, a vendar zdrav. V šolo mu to leto ni bilo treba hoditi, ker je preveč zamudil, da

bi mogel nadaljevati Pasa še ni, ker je bila trava v rebri še premajhna, sicer bi ga pa tudi mati sedaj še ne pustila, ker še ni bil tako popolnoma zdrav, da bi bila vsaka nevarnost odstranjena. Bilo mu je prav prijetno. Veselil se je svojega zdravja in mladega življenja v razcvitajoči se pomladi. Bilo je res krasno v maju. In Anico je tudi že videl in z njo govoril. Kako je bila vesela, ko ga je zopet enkrat videla po dolgem času zdravega in veselega! On je bil pa tudi vesel, ko je videl njo, ki je edina razen staršev z njim čutila.

V začetku maja se je pa nekaj zgodilo, kar ju je še bolj združilo. Mlinar je najel Boštana in Lazarjevega Jaka, mladega fanta, da so šli v planino po seno, ki ga je imel Mlinar gori. Plazovi so že šli in sedaj ni bilo nobene nevarnosti več. Zjutraj zgodaj so odšli s sanmi na ramenih proti planini. Došlo so hodili po raztrganih potih in čez široke plazove in šele sredi dopoldneva so prišli do kope. Boštan je vtaknil roko v njo in rekel:

»Mislim, da bo prav dobro seno, nič se ne greje; to ti pa pomeni ko bi ne bila tako nizko in med drevjem, javalne bi jo dobil ti. Zgornje kope so menda vse divje kože snedle; saj pravim, to je križ, človek se ubija in muči nazadnje pa nič drugega kakor škoda. In letos jim menda še plačali nič ne bodo. Saj slišal sem, da baron ne bo nič več plačeval, kakor prejšnja leta.«

Med pogovorom so kmalu povezali seno v bremena, pokrepčali se nekoliko in odrinili. Navzdol je bilo hudo. Na nekaterih mestih je bil še sneg, drugje pa mokri in opolzko, da so morali bitti zelo previdni. Prišli so do širokega grabna, in tam je bilo treba bremena prenesti. Najprej je nesel Boštan, za njim Mlinar in potem Jaka. Ko je bil mladenič ravno na sredi, je Boštan kriknil.

»Bog pomagaj, plaz, Jaka, hitro bežimo!«

Jaka je hitel kar je mogel, a polzelo mu je, padal je, vstajal in se z grozo oziral proti skalovju visoko nad njim, odkoder se je slišalo čudno bobnenje.

»Jaka, pojdi hitro!«

»Ne morem, pomagajta!« in obupno, a obenem proseče je iztezal roke proti njima. Mlinar je planil k njemu, prijel ga za roko in mu pomagal, da sta kakor hitro mogoče bežala s težkim bremenom. Boštan je stal kraj gozda, ki se je razprostiral onkraj grabna, in ju opominjal, naj vendar hitro gresta; a Jaku je polzelo in le počasi sta mogla iti čez sneg, ki je še ležal v grabnu. Nevarnost je bila blizu. Bobnenje in grmenje se je čudovito hitro bližalo, slišali so se že udarci kamenov ob skale, nad njima je žvižgalo in sikalo, plaz se je bližal s strašansko naglico.

»Bežita!«

Ravno sta prišla Mlinar in Jaka čez graben, so že začeli brneti kameni po zraku mimo njunih glav, že sta bila skoro izgubljena. V zadnjem trenutku

sta dospela do gorča, kjer je stal Boštjan za nekim drevesom. A Mlinar ni odšel nesrečni; kamen je priletel in ga zadela v spodnji del noge, da je padel po tleh. Boštjan in Jaka nista nič vedela, kako se je zgodilo. Završalo je grozno, zemlja pod njima se je stresla, drevesa so se globoko pripognila strašanskemu pišu, ki ga je povzročal plut. Ko sta se zavedla, je bil plaz že daleč pod njima, blizu njiju pa je ležal na tleh Mlinar z ranjeno nogo. Stokal je in vzdihoval, poskušal se je vzdigniti, a noga ga je tako bolela, da ni mogel vstati. Kaj bo sedaj? Ni jima drugega kazalo, kakor da sta pustila seno na mestu in počasi spravljala Mlinarja z zdrobljeno nogo domov. Ko sta prišla do mesta, kjer so imeli sami, sta naložila ranjenca nanje in ga oprezno peljala navzdol.

Kako sta se Anica in brat France prestrašila, ko so pripeljali domov očeta. Kako bo sedaj? Sama bosta doma s hišpcom, ko bo moral oče iti v bolnišnico. Mlinar je prošil Boštjana, da bi prevzel za čas njegove odsotnosti gospodarstvo. Sicer je sam imel dovolj opravil doma, a staremu prijatelju ni mogel odreči prošnje. Odljubil mu je, da bo skrbel za gospodarstvo in za otroke, dokler se on ne povrne iz bolnišnice. In tako se je tudi zgodilo. Za silo so obvezali ranjenca nogo, in še isti večer je odpeljal Boštjan Mlinarja v mesto.

Boštjan je imel sedaj ogromno dela. Doma je moral oskrbovati vse, in vrh tega še Mlinarjevo posestvo, ki ni bilo ravno najmanjše v vasi. Janček je hodil z njim semintja, ali pa sta se z Anico igrala in pasla v retri ali pa v dolini. Ozdravel je popolnoma in je bil vedno vesel, a ne razposajen. Še je legel včasih v senco orehovo in se zamislil bogve kam. Najrajši je bil z Anico skupaj, saj ga edino ona izmed vaskih otrok ni sovražila. Poredneži so juna celo rekali moč in žena, a nista se menila veliko zanje, mirno sta se porovarjala najprej ali pa je ciganeček pikal in Anica ga je zvesto poslušala. Tudi njej je še razodel svoje misli, namreč, da namerava kupiti citre, ko bo nekoliko odrasel in potem bo prijeto in veselo, kakor v cvetočem maju . . .

Tako je živel ciganeček enakomerno, včasih se je sicer kaj malenkostnega pripetilo, a posebnega nič. Leta so hitro potekala, postajal je čvrstejši, spravljal vsak krajcar, ki ga je dobil, in mislil na citre — — —

Na bregu.

Heliks.

»Oj, ti morje, šumno morje,
kaj srdiš se s tako silo,
da se solnce s' pred gubjem
tvojim lice je zakrilo!»

»Kaj ti se ne valovilo,
kaj ti glasno ne lhtelo,

ko pa mu v naročje vrgla
lilijo si ovenelo.

Pred njegovim gubjem solnce
lic si svetlih ni zastrilo,
videle je v tvojo dušo,
pa je žalostno umrlo.»

O okence drobno . . .

Heliks.

O okence nasproti meni drobno,
saj nekda nisi bilo ti tako samotno,
saj nekda nisi bilo ti tako tihotno,
tako, tako turobno — —

V zelenju in cvetovih živordečih
sanjavo v noč srečno si vabilo,
kako se k tebi pesnicam mudilo
iz strun je hrepenečih!

In kadar se narahlo v soj prečisti
glavica zlatolasa je sklonila,
še vila lici svoji si zakrila,
jokala od zavisti.

A zdaj, — je še v nedeljo ti pobožno
zavasa žalna včasih se odgrne,
obrazek znan pozdrav iskren ti vrne,
potem še bolj si tožno.

O okence nasproti meni drobno,
ah kdaj, ah kdaj tako si opevalo,
ah kdaj, ah kdaj tako si oslepelo,
ti okence turobno — — —

Beg z dežele v mesto.

Iz podatkov zadnjega ljudskega štetja se vidi, da se je zmanjšalo število prebivalcev skoraj vseh kmečkih občin v teku zadnjih deset let, naraslo pa je v mestih in obrtnih krajih. Ljudje beže s polja v tovarne in rudokope. Napačna bi bila misel, da naša kmečka posestva ne morejo preživljati svojih ljudi, da si morajo naši fantje in dekleta zato iskati kruha v fabrikah. Ker ga doma ni. Saj povsod tožijo ljudje, da manjka poslov. Na gruntih, kjer so imeli prejšnje čase po štiri ali celo pet poslov, opravijo sedaj z enim, ali pa celo nobenega nimajo. Vroki so tedaj drugi, je jih pa več.

Največji vzrok je premajhna stanovska zavest kmečkega stanu. Našim fantom, posebno pa dekletom, se zdi kmečko delo nekaj grožega, sramotnega. Naši gospodarji in gospodinje se sicer včasih še potrkajo mogočno na prsa, češ, kmet vse ljudi živi, mladina pa je popolnoma napačno vzgojena. Mladi ljudje se prav nič ne zavedajo, da je kmečki stan najbolj naraven, najbolj zdrav in najbolj lep. Skoraj vsi študirani ljudje, kar jih je s kmetov doma, večkrat obžalujejo, da niso ostali doma na kmetih. Naj povem samo en zgod: Naš največji pesnik doktor France Prešeren z Vrhe na Gorenj-

skem bratko toži v predpeji svoji pesni »Vrha«, da je šel študirat, da ni ostal doma. Najraje bi se pesem kar prepisal sem, pa saj jo tako vsak pozna. Pred nekaj leti je bila v Mohorjevem koledarju. Naši fantje pa slišijo pri rojakih od delavcev ali celo od kakih ničvrednežev psovko »zarodljen kmet«, pa so hitro prepričani, da so sramotnega stanu, da je vsak več vreden kak kmet in ko odslužijo, nočejo več delati doma, ampak božejo igrati gospodo v mestu. In deklet, ki se ji zelo za malo zdi, da bi šla v hlev, rada v mestu pri gospodi opraviča najgrše dela; o pravnikih pa pride domov z belimi rokavicami v gosposki obleki in mogočno poveduje, kako je v mestu pri gospodi in vsa dekleta jo zavidajo in delajo narote, kako bodo tudi same šle v mesto in nosile bele rokavice.

V mestu pa ni samo bolj nočel, tudi bolj prosil je in koliko je v mestu družbe in koliko zabave. Vsako nedeljo gre človek lahko na ples, ali v gledališče in nikogar se ni treba bati, ne starišev, ne gospodarja, ne gospodinje. Ko je služba opravljena, nima naden nič več ukazovati. Plačuje se, če že ne vsako soboto, pa vsaj vsakih štirinajst dni ali prav gotovo vsak mesec. V rudnikih in fabrikah je delovni čas natanko določen. Tu se dela 8 do 11 ur na dan, potem je mir. Na kmetih delajo posli od zore do mraka, kadar je največ dela skoraj noč in dan. Delavci v fabrikah in rudokopih so zavarovani zoper nezgode in bolezen, kmečki posli in dvinarji nič. Če se kaj ponesreči ali postarajo, naj grejo berati. Delavci in delavke se lahko pomože hišci in deklet se omote kvečjem na gostovanje. Oženjeni delavec ima stalen in gotov zaslužek. Gostač na kmetih dobi delo samo v gotovih časih, ob košnji, setvi, žetvi in jeseni, ko se pospravljajo poljski pridečki. Delavec v mestu lahko daje svoje otroke študirat, ko ima šole tako blizu, študiranje ga skoro nič ne velja. Gostač in dvinar nima dati otrokom nikakega dela, zato se navadijo na potepuštvo in lenoba. Delavski stan je v mestu spoštovan, dočim gledajo kmetje z zaničevanjem na gostača. In delavec v mestu je organiziran, s tovariši je združen v mogočno armado, ki imajo pred njo strah delodajalc. Zaveda se svoje moči in vrednosti, gostač je popolnoma odvisen od gospodarja, v degar hiši gostuje. Če mu v vseh stvareh ne ustreže, mu lahko vsak hip odpove stanovanje. Če pa tovarniškemu delavcu odpove gospod delo, se potegne zanj organizacija, pred katero ima strah.

Koliko drže našeti vzroki izseljevanja s kmetov in kako bi se dali odpraviti?

Proste in ničvredne zabave najbrže na kmetih nikoli ne bo toliko kakor v mestu. Te si tudi ne želimo. Poštene zabave bo pa kmalu povsod dovolj, kmalu bomo imeli v vsaki večji vasi društven dom in eno ali več društev. Vsak bo lahko našel primerno

družbo in zabavo. Dosedaj je bilo pa za pošteno zabavo res premalo preskrbljeno. Premalo smo se zavedali, da mladina mora imeti družčino in zabavo, in da, če ne najde dobre, si poišče slabe.

Res je delavnik v mestu krajše odmerjen, kakor na kmetih, res je pa tudi, da se lažje prenese 14 ur na dan dela na polju kakor 10 ur v tovarni ali celo v rudniku. Kmečki delavec je vedno na čistem zraku, v tovarni in rudniku je zrak navadno slab, usmraten, zdravju škodljiv. Delavci in meščani skoraj nikoli ne delajo dolge starosti. V mestih ljudje izumirajo. Večja mesta bi počasi izumrla, če bi vsako leto ne pritegnilo toliko ljudi s kmetov vanje. Kmečko delo je tudi mnogo bolj zanimivo kakor tovarniško. Koliko je razlike v kmečkem delu, skoro vsak dan prinese kaj novega. Pregovor pa pravi, da razlika mika. Delavec v fabriki ali v rudniku ima svoj živ dan eno in isto delo, skoro nobene izpremembe ni. In prosti čas od seste ure naprej porabijo delavci navadno sami sebi v škodo. Plačo vlečejo sproti, pa jo le prevečkrat tudi sproti zapravijo. Posli na kmetih imajo veliko manj priložnosti za zapravljanje kakor fabriški delavci in rudarji.

Kar se zavarovanja tiče, so v resnici fabriški delavci in rudokopi na boljšem kakor kmečki posli in dninarji. Tu je pomoč potrebna. Zato morajo biti kmetje hvaležni tistim poslanecem, ki hočejo izvesti splošno zavarovanje. Le na ta način se bo odpravilo pomanjkanje poslov. Upamo, da se bo to vprašanje v prihodnji zbornici ugodno rešilo.

Res je tudi, da je za oženjene kmečke dninarje veliko slabše kakor za oženjene fabriške in rudniške delavce, ravno narobe je pa z neoženjenimi. Samski rudar ali fabriški delavec je res sam kakor kamen na cesti, nikogar nima, ki bi se zmenil zanj, popolnoma je odtrgan od rodbinskega življenja. Hlapec pa dobi v gospodarju dostikrat drugega očeta in dekla v gospodinji drugo mater.

Precej je gruntov pri nas, ki imajo svoje bajte za gostače. Morebiti bi ne bilo napačno, če bi jih napravili tudi drugi, ki jih še nimajo in potem bi se lahko naredila s hlapcem ali deklo pogodba, ne za kratek čas, ampak za daljšo dobo, morda za cel rod, tako, da bi imel ta stalno pravico stanovati v bajti, gruntarju pa bi se v zameno zavezal za stalno delo. Plačo bi lahko deloma dobival tudi v blagu. Tako bi lahko gospodar poplačal zvestega in skrbnega posla s tem, da bi mu dovolil, oženiti se na to bajto in sam bi imel zagotovljeno stalno delavsko moč. Saj tudi skrbni fabrikantje zidajo majhne hišice za svoje delavce in jih jim prepuste za daljši čas in si jih tako privčejo.

Za posle pa bi bilo dobro, če bi se vsaj v takih krajih, kjer jih je mnogo, združili v podružnice ali si ustanovili

vsaj plačilnice Jugoslovanske strokovne zveze. Tudi kmečke občine se morajo brigati za poselsko vprašanje, saj jim prepušča državni občinski zakon od 3. marca 1862 tudi poselsko in delavsko nadzorstvo in poselski red. Sedaj bi večja skrb za posle ne prišla samo tem prav, ampak zlasti gospodarjem, ki bi potem lažje dobili dovolj delavskih moči.

Na ta način se bo precej zmanjšalo pomanjkanje poslov, seveda tako ne bo nikoli več, kakor je bilo prejšnje čase, ko se je lahko dobilo skoro zastoj poslov na izbero. Tudi rabilo se poslov ne bo toliko kot takrat, ko so bili tako poceni, ker se sedaj jako hitro razširja po kmetih raba strojev. Sedaj, ko si kmetje ravno nabavljajo stroje, je to zanje veliko breme, ko bodo pa enkrat stroški pokriti, jim bodo mnogo odvrnili in prihranili mnogo delavskih moči.

Predstave in njih pričetek v starem veku.

a—P—a.

Lahko rečem, da je danes ni veselice ali slavnosti, na kateri se ne bi tudi na odru igrala kaka predstava, če je le oder na razpolago in igralci. Po večjih mestih so povsod gledališča, kjer se leto in dan vsak večer prirejajo razne igre, ki se ž njimi hoče mestno gospodo, pa tudi mestnega delavca zabavati in izobraževati. Gledališke igre so že tako prišle v modo, da se marsikatera družina v mestu rajši odreče večerji, kakor da bi zamudila le en večer v gledališču.

Ta ali oni priprost človek, ki slihi o takih igrah, ali celo sam zaide po nesreči k igri, se rad spodikava nad predstavo. Njegovo mnenje je, da ni nobenega dobička napravil pri predstavi in da je bil še slabši po predstavi, kakor pred njo; kajti vse, kar je videl, je bilo po njegovem mnenju tako čudno, smešno in otročje, da bi on kaj takega za noben denar ne maral storiti. Končna njegova sodba obstoji v kratkem: šli so se pajacev na odru. Z nobenim prigovarjanjem ga več ne pripraviš do tega, da bi še šel gledat kako »komedijo«.

Gotovo, da je te vrste ljudi vedno manj že tudi po vaseh. Dandanes vsak, če le utegne, gre pogledat kako igro in se mu dopade, čeravno je tako smešna, da bi se človek skoraj moral dati zavarovati ali pa tako žalostna, da si ženske bolj mehkega srca brišejo oči ob genljivih prizorih.

Kljub temu pa ne smemo prezreti tudi onih, ki so proti igram. Še celo prav jim moramo dati, če imajo v mislih one igre, ki po njih vsakega glava boli. Mislim na igre, ki pohujšujejo. Ne bom preiskaval, koliko je danes takih iger, ki pohujšujejo ljudi in za katere bi bilo boljše, da bi jih sploh nikdar ne

bilo. Rečem samo to, da jih je veliko, kajti gotovim ljudem po mestih in tudi po deželi služijo igre za najboljše sredstvo, da z njimi ljudi kvarijo in jih vodijo do slabih dejanj. Če hočejo ti ljudje razširiti med ljudi v tem ali onem oziru slabo življenje, brž na oder z igro, kjer se na lep način hvali in kaže dotično nerodno življenje. Povem vam, da se s tako igro več slabega napravi en večer, kakor se leto in dan dobrega zgradi. Ker ti ljudje živijo od tega, da ljudi kvarijo, zato se ne čudimo, če je po večjih mestih v gledališčih toliko iger dvomljive vrednosti.

Seveda pa tudi ne moremo na drugi strani prav dati onim ljudem, ki so proti igram, v katerih ta ali oni prizor ni ravno za vsakega otroka primeren. Če imajo tako žilico, da najdejo v vsaki, še tako pošteno igri kak kamen, da se ob njega spodtaknejo in pohujšujejo, ostane raditega igra še lahko ravno tako poštena in dobra za pametne ljudi. Najprimernejši svet za take ljudi je ta, da gredo lepo domov za peč, obrnejo oči v prazen strop, da se ja ne bi nad kako stvarco pohujševali.

Še spadata zlasti oni tudi, ki so tako zaostali v svojih mislih, da so proti vsaki igri, ker se jim to vse zdi otročje in smešno. Del mladih ljudi, ki vlijejo svoja najlepša leta v kozarec vina ali celo »geruša«, da jih potem v hitrih požirkih izpijejo in uničijo, menijo, da je takrat najlepša in najbolj zabavna predstava, če se »gredo sami pijančke«.

So pa tudi taki, ki menijo, da se bo ob vsaki novi stvari, katera se uvede med ljudi, svet podrl. »Takih komedij pred 20., 50. leti nismo poznali, pa smo ravno tako živeli; no ja, svet si danes vse izmislil, ker ima zato več časa, kakor pa smo ga mi imeli,« tako in podobno modrujeta kak oče ali mati.

Pa se motita. Igre so precej starejše, kakor sta ona dva. Tako so stare, da bi človek ne verjel. Predno pa pokažem iz zgodovine, da so že stari ljudje igrali in kako so igrali, poglejmo radi lažjega umevanja, kaj je igra.

Zakaj mi tako radi poslušamo kako zanimivo zgodbo, če jo nam zna znanez lep povedati. Ne samo zato, da jo vemo, ampak še bolj, ker se nam dopade. Če je zgodba res lepa in zanimiva, tedaj kar silimo v pripovedovalca z vprašanji, da nam posamezne stvari še bolj pojasni in popiše. Nazadnje bi nič bolj ne želeli, kakor da bi se ves dogodek izvršil pred našimi očmi. Radi bi videli, da bi se vse one osebe, ki je o njih govor v zgodbi, prikazale, da bi jih videli, kako so oblečene, kako so lepe, kako same govorijo itd. Glejte! ravno na to človeško radovednost se pa računa pri igrah. Pri igri se ne posluša samo, temveč se pred vsem gleda. Kajti igra ni nič drugega, kakor kak zanimiv dogodek, dejan na oder. Dogodek se je morda že kedaj v navadnem življenju izvršil, ali pa bi se lahko izvršil. Rečimo, da se je zgodba v resnici zgodila. Kaj bi dala kaka ženica, da bi

jo slišala. Če gre k igri, kjer se vrši vsa zgodba, tedaj je ne bo samo slišala, ampak tudi videla. Gledala bo osebe, kako so oblečene, kako se držijo, kaj govore itd. Čim bolj se v igri vse tako vrši, kakor se je tu in tam v resnici zgodilo med ljudmi, tem bolj nam igra ugaja. — Vsakih denč pa mi ne maramo poslušati, ker smo jih že stokrat in stokrat slišali. Nas zanimajo take stvari najbolj, ki se le malokdaj dogodijo in pa ki so, kakor pravimo, prav zavozljane. Zato se pa tudi na oder ne sme dejati stvari, ki se vršijo domala vsak dan in enakomerno (kako gre kmet orat, kako gre pijanec v gostilno, se tam napije . . .). Dogodek mora biti bolj zavrt in izvanreden, da človeka mika in gledalec vedno misli: »Kdo ve, kaj bo sedaj, pa kako se bo izšlo«. — V igri, če je res dobra, je izbrano vse najboljše, kar se je že v podobnih slučajih zgodilo ali kar bi se lahko zgodilo. Zato pa tudi ni v resnici vse tako resnično, kakor se kaže v igri, temveč si lahko pisatelj igre vso stvar sam izmisli, ker ni na tem ležeče, ali so se predstavljeni dogodki kedaj dogajali ali ne. Igra ni poročilo kake resnične prigodbe, temveč samo celotno posnemanje prigodbe, bodisi da se je v resnici zgodila ali pa si jo je tisti, ki je igro zložil, izmislil.

Glavni namen predstave pa je, ali bi vsaj moral biti ta, da mikavno in blagodejno vpliva na srce gledalčeve, da mu vzbudi gotova čustva, da ga razpolaži za to ali ono stvar, da ga izobrazuje in vzgojuje. Skozi vsako igro se vleče kakor rudeča nit namen, ki ga hoče skladatelj igre z njo doseči. Razume se, da namena pisatelj jasno ne pove, kakor na primer pridigar v pridigi, ampak ga dá v roke osebam, ki nastopajo. En del nastopajočih oseb hoče ta namen doseči, drugi del pa vedno nasprotuje. Vzemimo katerokoli predstavo — izvzemši enodejanskih burk — povsod nastopajo osebe, ki si na ta ali oni način nasprotujejo. Ena stran osebja s svojim junakom na čelu, zastopa vedno eno misel in jo hoče tudi izvesti, druga stran pa ji nasprotuje ali ima vsaj drugačne namere. Iz teh nasprotstev se potem razvijejo prizori, se uvede na oder življenje cellega dogodka. Kar potem najbolj priklene pozornost gledavcev nase, je način, kako obe strani hočete doseči svoj načrt in sredstva, s katerimi ga hočete doseči. Ako zmaga ona stranka, ki zastopa dobro stvar v smislu skladatelja igre, tedaj se igra imenuje veseloigra, če pa zmaga nasprotna stranka, ki zastopa slabe cilje, tedaj pa se imenuje igra žaloigra.

Po teh splošnih podatkih se lahko ozremo v zgodovino. Zanimivo je slišati, kako so nastale in se vršile prve igre, ki ve o njih še poročati zgodovina. Pomen, ki ga imajo igre, so dobro poznali stari poganski narodi. Toda, ker ne utegnemo prehoditi vse stare narode, da bi pogledali njih igre, kolikor so jih imeli, se hočemo ozreti sa-

mo na mali grški narod.

Kdo so bili Grki, dobro vedo gimnazijski dijaki, vsaj imajo z njimi opraviti malone vseh osem let. Bilo jih je malo, toda so bili prebrisanji in tudi zares bistre glave, kakor mogoče noben drug narod prej in slej. Domovina njihova je nekako južno od današnje Srbije, tam približno, odkoder pridejo k nam znani Macedonci. Razdeljeni so bili v samostojne države, tako velike, kakor je ena izmed naših večjih župnij. Pečali so se s kmetijo, po mestih, zlasti primorskih, pa s trgovino.

Dokler je bilo grško ljudstvo še verno in nepokvarjeno, je vneto častilo svoje poganske malike. Posvetili so določene dneve v letu temu ali onemu bogu in ta dan so praznovali z vso pobožnostjo. Posebno čast so skazovali Dioniziju, bogu sladkega vinca. En dan v letu so posvetili temu bogu ter ta dan praznovali z vso navdušenostjo. Vsako majhno mestece in vasica sta imela kje v bližnjem gozdu Dionizijevo svetišče. Spomladi, ko se je vsa narava odela v cvetje in zelenje, je vrelo mlado in staro v ta log ter tam pred svetiščem priredilo vesele in razposajene svečanosti s pitjem in plesom, kar je bilo ravno primerno za vinskega boga. Prepričani so bili, da bodo vinskega boga najbolj počastili in razveselili s pijačo. Mladina se je zbrala pred svetiščem ter tam na izravnem prostoru med plesom in ukanjem pela zdravice vinskemu bogu. Zdravice so obsegale bajne dogodke iz življenja tega boga. Predstavljali so si ga kot bradatega, gozdnega moža, ki ga je spremljala truma gozdnih duhov v kozji podobi. V začetku so pevci s petjem samo pripovedovali kak dogodek, kmalu pa so začeli tudi to, kar so pripovedovali, tudi sami posnemati. Da bi lažje posnemali duhove, so se plesalci in pevci oblekli v kozje kože. Ves prostor, kjer so ti »kozli«, kakor jih je ljudstvo nazivalo, plesali in peli, je bil ograjen, za ograjo pa je stalo radovedno ljudstvo ter z odobravanjem in ploskanjem sledilo kretnjam plesalcev.

Iz tega rajanja na čast bogu Dioniziju se je razvil prvi začetek igre. Pevci, ki so bili odbrani v gotovem številu, so to, kar so peli iz Dionizijevega življenja, tudi z gibanjem kazali. Ko so na primer opevali kako nočno ceho Dionizijevo, so pri tem tudi dejansko pokazali, kako je bog s svojimi tovariši popival in se držal pri mizi. Če je šel bog z družbo skozi gozdne šume, so pevci z letanjem in mahanjem sami označili ljudem to pot. Tako in enako posnemanje pa je že skromen začetek igre.

Spočetka je pevski zbor sam opeval in posnemal prizore iz Dionizijevega življenja brez posebnega reda. Kmalu pa zadobi vedno večjo veljavo pevovodja. Postavil se je na stopnice pred svetiščem ter odtod po nekakem načrtu vodil zborovo petje in ples. Da je bila vsa burka še bolj zanimiva, se pevovodja obleče v obleko, v kateri so si

predstavljali boga Dionizija ter poje s večanim glasom on sam doživlja Dionizijeve. Le tu in tam se oglase v kozlovske kože oblečeni pevci ter v liticah naznanjajo svoje mnenje o pripovedovanju pevovodje, oziroma ga vstavljajo z vprašanji ali odgovori. Vsa pozornost preide od zbora na pevovodjo, ki postane edini pravi igralec. Zbor se oglašja le tu pa tam, dočim pevovodja-igralec s petjem in gibanjem posnema vinskega boga. Število igralcev se je sčasoma povečalo od enega na dva, tri.

Naš splošni državljanski zakonik.

J. M.

Dne 1. junija so praznovali juristi stoletnico, kar je bil objavljen naš splošni državljanski zakonik. Prej so vladale pri nas jako slabe pravne razmere. Vsak kraj in vsak stan je imel druge postave. Modra cesarica Marija Terezija je zato sestavila l. 1753. posebno komisijo, ki naj bi spisala knjigo postav, veljavno za celo državo. Ta komisija je res izdelala zakonik, ki se je pa zdel cesarici veliko preobširen, bila je namreč prepričana, da morajo biti postave kratke. Zato so potem še različne komisije delale in popravljale zakonik in šele dolgo po cesarici smrti dne 1. junija 1811 je bil zakonik objavljen. Dolgih priprav in dolgega truda je bilo torej treba, predno je bil naš zakonik narejen, zato je pa tudi zelo dober. Cel obsega 1502 ne predolga paragrafa, je torej primeroma kratek, če pomislimo, da obsega skoro vse določbe o pravicah in dolžnostih, ki jih imajo, ali lahko dobe državljani eden do drugega. Ker je dober, zato je tudi v veljavi že toliko let. Starost se mu sicer, kakor vsaki stvari, pozna, v marsikaterih podrobnostih je zastarel, splošno je pa še vedno boljši kot več novjših zakonikov, gotovo je tudi najbolj krščanski, zakon je po njem nerazdružljiv. Tudi drugače ga presoja s katoliškega stališča. Te določbe seveda niso vseč svobodomislecem in bi jih radi pre naredili, pa ne bodo imeli uspeha, dokler bo katoliška zavest v Avstriji trdna.

Društveni vestnik

DOPISI.

»Kres«, slovensko katoliško izobraževalno društvo v Gradcu, Prokopigasse 12. Ze celo leto bo skoraj, odkar smo se zadnjič oglasili v »Domoljubu«. Zato si že morda mislite, da »Kres« nič več ne gori kot je včasih. Danes hočemo dokazati, da to ni res. V minuli zimski dobi, ko so vsa slovenska društva po domovini živahno delovala, je tudi »Kres« v tujini častno vršil svojo nalogo. Od novega leta sem smo imeli

v »Kresu« nič manj kot 18 predavanj. Predavali so večinoma naši gospodje akademiki »Zarjani«. Velikokrat pa sta nas razveselila tudi vlč. gospod dr. Zdešar in Ljubša in enkrat celo gosp. Jos. Gostinčar iz Ljubljane. K temu pa niso prišteda ona predavanja, ki so se vršila v »Dekliški zvezi« in pri fantovskih sestankih. Teh je bilo od novega leta 22. Pri fantovskih sestankih, ki so se vršili ob sobotah, so obdelali gospodje »Zarjani« sledečo snov: G. J. Puntar: Družina, družba, država. G. Kovač: Preporod slovenskega naroda potom društev. Društveni, shodni zakon. G. Logar: Delavsko vprašanje, kapitalizem, soc. demokracija. G. J. Česnik: Naloge občine, dežele, države. G. Ogrizek: Zadrugištvo, kako se vodi. Sestankom je prisostvovalo povprečno 20 fantov. Uspehi so zelo lepi. Dekliška zveza je pod vodstvom g. jur. Ogrizeka imela 3 zborovanja, kjer se je povdarjal pomen dekliške organizacije. Vršila sta se dva izleta. Onega k Mariji Trost se je udeležilo 80 članov in članic, ki so z lepim petjem vzbujali splošno pozornost. Dne 24. aprila pa je priredilo 24 Orlov pešizlet 5 ur daleč skozi Tal na Gosting. Vršile so se poleg par zabavnih večerov dve gledališki predstavi, prvič: »Tri sestre«, drugič: »Poštna skrivnost« in »Pri gospodi« na lepem novem odru, katerega nam je s pomočjo Slovenske Straže preskrbel Slovenska dijaška zveza. Obe veselici sta sijajno uspeli, kar je zlasti zasluga naših vrlih gospodičen igralcev in fantov, posebno pa vrlega mešanega in moškega zbora, ki je pod vodstvom gospoda jur. Detele vselej izborno rešil svojo nalogo. Veliko pozornosti vzbuja vselej tudi tamburaški zbor, kateri pod kapelnikom Amanom vselej nastopi z novimi komadi. Odborove seje se vrše vsakih 14 dni. Iz teh kratkih podatkov se razvidi, da »Kres« dobro sledi svojemu namenu, nuditi poštenim graškim Slovencev pošteno zabavo. Ta svoj namen pa bo »Kres« sedaj še lažje izvrševal, ker se je s prvim majem preselil v večje prostore, v hišo društva svete Marte. Tu imamo dvorano, kjer bodo tudi Orli lažje telovadili. Zato se bo na praznik svetega Rešnjega Telesa vršil ustanovni shod Orla, kateri obstoja sedaj samo formalno. Z veseljem vidimo vsako nedeljo v »Kresu« nove obraze. Veliko pa je še tu Slovencev, ki bi jih bilo še mogoče rešiti iz krempljev soc. demokracije, če bi vedeli za »Kres«. Povejte ljudem, ki so tukaj, kje dobljo znanje! Oni mladeniči, ki pridejo sem iskati dela, naj nam pišejo, poskrbeli bomo zanje kolikor se bo dalo. Sodelujte, podpirajte »Kres«, ki sredi sovražnikov vere in naroda junaško drži kvišku zastavo poštenosti!

V šent Vidu pri Vipavi je prvokrat nastopila dekliška Marijina družba na odru z igro »Kukavica, modra ptica« ali »Boj za doto«. Vsa dekleta so prvokrat vsestransko dobro izvršile svojo nalogo v splošno zadovoljnost. Tudi v gmotnem oziru se morajo zahvaliti

vsem udeležencem, ker se je nabrala precejšnja vsota za novo Marijino zastavo, katera se je blagoslovila binkoštno praznike. Tamburaški zbor »Bogomile« je tudi razveselil zbrane goste in pevci so nas zabavali. Torej, pogum naj velja in zopet kmalu nastopite!

Iz Moravč. Orlovska veselica se je dne 25. maja sijajno obnesla. Orli so ta dan vprizorili kar tri igre, namreč: »Ne v Ameriko«, »Nemški ne znajo« in burko »Pri advokatu«. Pozdravni govor našega kandidata dr. Kreka je napravil izboren vtis. Tudi naše zavedno ženstvo stopa na plan; vrla moravska dekleta se niso sramovala nadeti orlovski znak, na katerega je zarisano znamenje zmage. In to ravno v času, ko se osnavlja ženski odsek izobraž. društva. Čast vam, zavedna dekleta! Kajne, z znakom križa, z jasnim pogledom in mirnim srcem naj potečejo mladostna leta. O da bi se zbudile vse somišljenice, le potem:

res lepa boš moravska ti dolina —
in misel ta nam v srcih se rodi:
porok si nam probujena mladina,
porok cvetočih, boljših dni!

Limbarski.

Loški potok. Ko smo gradili ognjišče našim društvenim organizacijam, Društveni dom, so nam hoteli neprijazni ljudje jemati pogum s tem, da so nas zaničevaje zbadali: »Kaj pa bo ta hiša koristila?!« Morda so kakemu bolj lahkemu res ohladili navdušenje za naše delo, vendar so le malo učinkovale njihove zbadljivke. Sedaj pa po še ne dveletnem obstoju hiša sama govori o velikem pomenu in potrebi take zgradbe za našo dolino. Društveni dom tako izborno služi našemu gibanju društvenemu kot političnemu, da bi brez tega ognjišča sploh morali marsikaj opustiti, oziroma ne vstvariti. Ustanovilo se je že v Domu precej lepega: Orel, Društvo tesačev, Čipkarska šola, Slov. Straža, Rafaelova družba, Živino-rejska zadruga, in vse to ima poleg že ustanovljenih društev v Domu svoj sedež. Poleg tega nastopajo v njem pogosto naši igralci in igralkе, pevci in tamburašine. Dvorana služi raznim občnim zborom in političnim shodom. Zlasti slednje je za nas velikega pomena, ko smo se prej često mučili pod kako lipo ali kakih vežah. Tako Dom sam odgovarja tistim boječim dušam, ki so trepetali, da bo brez koristi. Ščasoma se pokaže še večja korist, saj upamo na vedno večji napredek. To uvidevajo prijatelji našega gibanja in Dom prejme še od te in one strani kako podporo. Novi naši dobrotniki! Evo jih: G. župan Gregorič 50 K (II. dar, skupaj 100 kron), Bog ga živi! Jos. Debeljak (MI 54) 5 K, Jos. Mikulič (Bela voda 71) 5 K, A. Kordeš (H. 42) 6 K, M. Šega (Šg V. 39) 5 K, Zbačnik Mar. (MI) 3 K, Ana Lavrič (Fr. 63) 3 K, M. Bartol (Tr) 2 K, Mihič Karlina (H 34) 2 K, Košir M. (H 91) 2 K, M. Anzelc (MI) 1 K, Zbačnik M. (MI 33) 1 K, Samsa Jos. (Šg. V. 19) 2 K. Vsem iskreni: Bog povrni! Ker vsi stroški niso še pokriti, prosimo naše prijatelje:

Zrtvujte kak dar za Vas in Vaših potomcev Dom.

Vabilo na ustanovni občni zbor hrv. katol. akad. društva »Preporod« in na komers v proslavo desetletnice slovenskega katoliškega akademično-tehničnega društva »Zarje« v Gradcu dne 15. rožnika 1911. Spored: Dopoldne: Ob 8. uri sveta maša. Ob 10. uri ustanovni občni zbor hrv. katol. akad. društva »Preporod«: a) poročilo predsednika pripravljalnega odbora; b) čitanje društvenih pravil; c) sprejem članov; d) volitev odbora; e) pozdrav. Popoldne: Ob 1. uri skupni obed. Ob 3. uri skupni izlet. Zvečer: Ob 8. uri slavnostni komers v proslavo desetletnice slovenskega katol. akademično-tehničnega društva »Zarje« v prostorih »Zum grünen Anger«, Leonhardstr. 3. — Cand. iur. Anton Ogrizek, t. č. predsednik »Zarje«.

Studeno pri Postojni. Od nas so dopisi bolj redki. Da se ne bo mislilo, da smo zaspali, Vam pošljemo nekaj novic. Odkar ni bilo od nas nič poročila, smo imeli poučno sadjerejsko predavanje. Govoril je g. Humek. Zeleti bi bilo večje udeležbe, zlasti od strani mladine: mladeničev in deklet, prihodnjih gospodarjev in gospodinj. Zahvalimo se za to predavanje visokemu c. kr. deželnemu odboru in gosp. predavatelju. Tukajšnja dekliška Marijina družba je napravila društveno predstavo. Na sporedu so bile razne deklamacije in trodejanka: »Najdena hči«. Predstava se je ponovila. Nastopile so mnoge nove igralkе in moči. Pokazale so, da imajo za to mnogo veselja in nadarjenosti. Nastopili so že mnogi igralci in igralkе, tudi šolski otroci. Tako bomo imeli kmalu cel gledališki zbor. Zeleti je, da se poživi naše K. s. izobr. društvo.

Stari trg pri Ložu. Tukajšnje izobraževalno društvo je priredilo dne 25. maja dobro obiskano predavanje. Zelo zanimivo nam je opisal gosp. Turk iz Loža po zgodovinskih virih zgodovino najbolj obiskane notranjske božje poti na Križni gori pri Ložu. Povedal nam je nekaj o početkih božje poti, naslikal čase, ko je najbolj cvetela, omenjal največjega dobrotnika božjepotne cerkve, starotrškega župnika Telbana, opisal delovanje posameznih kuratov, ki so živeli na Križni gori in nazadnje omenjal tudi starotrškega organista Repeža, ki je v 18. stoletju služil nad 40 let pri župni cerkvi in poveličeval tudi službo božjo pri Sv. Križu s pesmami, katerih tekst je sam zložil. »vižo« pa navadno vzel na posodo pri kaki drugi pesmi, dober mu je bil tudi »laški marš« in »pesem od Lisabone«. Svoje originalne pesmi je izdal v treh zvezkih; žal, da je bil predavatelju na razpologo le tretji, tiskan v Vidmu in posvečen ribniškemu »erzpristrerju« Iv. Krs. Cobanio l. 1775. Poslušalci so bili zadovoljni, dokaz, da jih zanima najbolj domača zgodovina. Marsikdo bo častitljivo božjo pot bolj s spoštovanjem gledal, ko že malo pozna čase, katere je že gledala.

Daje po**4³/₄ %**

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Kongresni trg 19

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg 19

sprejema hranilne vloge vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne in jih obrestuje - **po 4³/₄ %** brez odbitka, tako, da dobi vlagatelj od vsakih vloženi 100 K čistih 4 K 75 v na leto. Rentni davek plačuje društvo samo. Daje tudi svojim članom **predujme** na osebni kredit, vračljive v 7 in pol letih (90 mesecih ali 390 tednih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menjice.

2555

Dr. Fr. Dolšak l. r.,
zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Prelat A. Kalan l. r.,
predsednik.

Kanonik I. Sušnik l. r.,
podpredsednik.

Avstrijska družba z omej. jamstvom za Benz-motorje, Dunaj X., Mannhartgasse 4.

Luksusavomobili

DINAMI

BENZ

- DIESEL -
- SESALNI PLINO -
- BENZOL -
- NASUROVO OLJE -
- BENZIN -
- ELEKTRO -

MOTORJIKompletne
Električne centrale

Tovarni in špedijski vozovi

856

Glavno zastopstvo za Kranjsko: Zavod za tehnične in elektrotehnične naprave, Ljubljana, Dunajska cesta. Istotam so motorji na ogled.

Najboljša in najsigurnejša prilika za štedenje!

Denarni promet do 31. decembra 1910
čez 87 milijonov kron.

Lastna glavica K 608.996·84

Stanje vlog dne 31. decembra 1910
čez 21 milijonov kron.

LJUDSKA POSOJILNICA

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

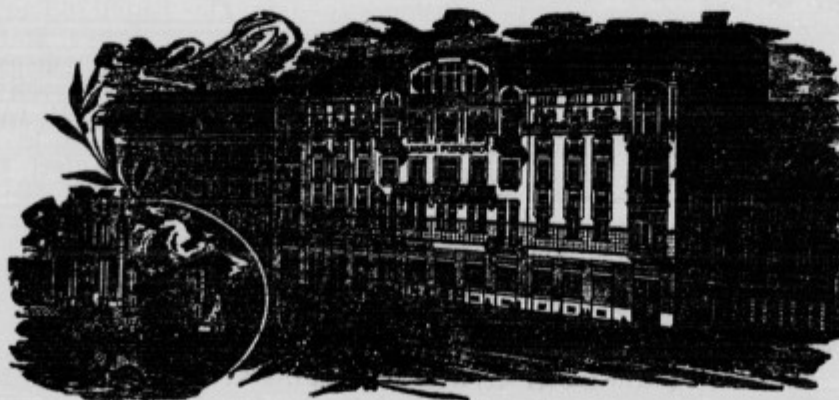
6

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6, prtiličje, v lastni hiši nasproti hotela „Union“ za frančiškansko cerkvi

sprejema **hranilne vloge** vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldan ter jih obrestuje po

4¹/₂ %

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih vloženi **100 kron čistih 4·50 kron na leto.**

Za nalaganje po pošti so poštno-hran. položnice na razpolaganje. Sprejema tudi vloge od svojih zadružnikov na tekoči račun ter daje istim posojila proti vknjižbi z in brez amortizacije, na osebni kredit (proti poroštvu) in zastavi vredn. papirjev. Menjice se najkulant. eskompirajo.

Dr. Ivan Šusteršič, predsed. **Josip Šiška**, stolni kanonik, podpredsed. Odborniki: **Anton Belec**, posestnik, podjetnik in trgovec v Št. Vidu n. L. **Fran Povše**, vodja, graščak, državni in deželni poslanec. **Anton Kobl**, deželni poslanec, posestnik in trgovec, Breg p. B. **Karol Kauschegg**, veleposestnik v Ljubljani. **Matija Kolar**, stolni dekan v Ljubljani. **Ivan Kregar**, podpredsednik, trg. in obrt. zbornice in hišni posest. v Ljubljani. **Fran Leskovic**, hišni posestnik in blagajnik »Ljudske posojilnice«. **Ivan Pollak ml.**, tovarnar. **Karol Pollak**, tovarnar in posestnik v Ljubljani. **Gregor Šilbar**, župnik na Rudniku.